

עיצורי הגרון

מאפיינים

תופעות

תקינות

בעריכת

חנה היאס

©

כל הזכויות שמורות

מה במצגת זו?

תופעות בעיצורי הגרון:

❖ הנמכת תנועה

❖ פתח גנוב(ה)

❖ חטפים

❖ תשלום דגש

❖ בידול הגייים

סיפור מהחיים

נכדתי ברחה מפניי וקראה :

סבתא, אני בּוֹרְחַת לך!

מדוע היא לא אמרה : בּוֹרְחַת?

מה עליה ללמוד על עיצורי הגרון?

הנמכת תנועה

נחוש ❖

נבין ❖

נמקד ❖

נתרגל ❖

אילו הם עיצורי הגרון? היכן הם נחתכים?

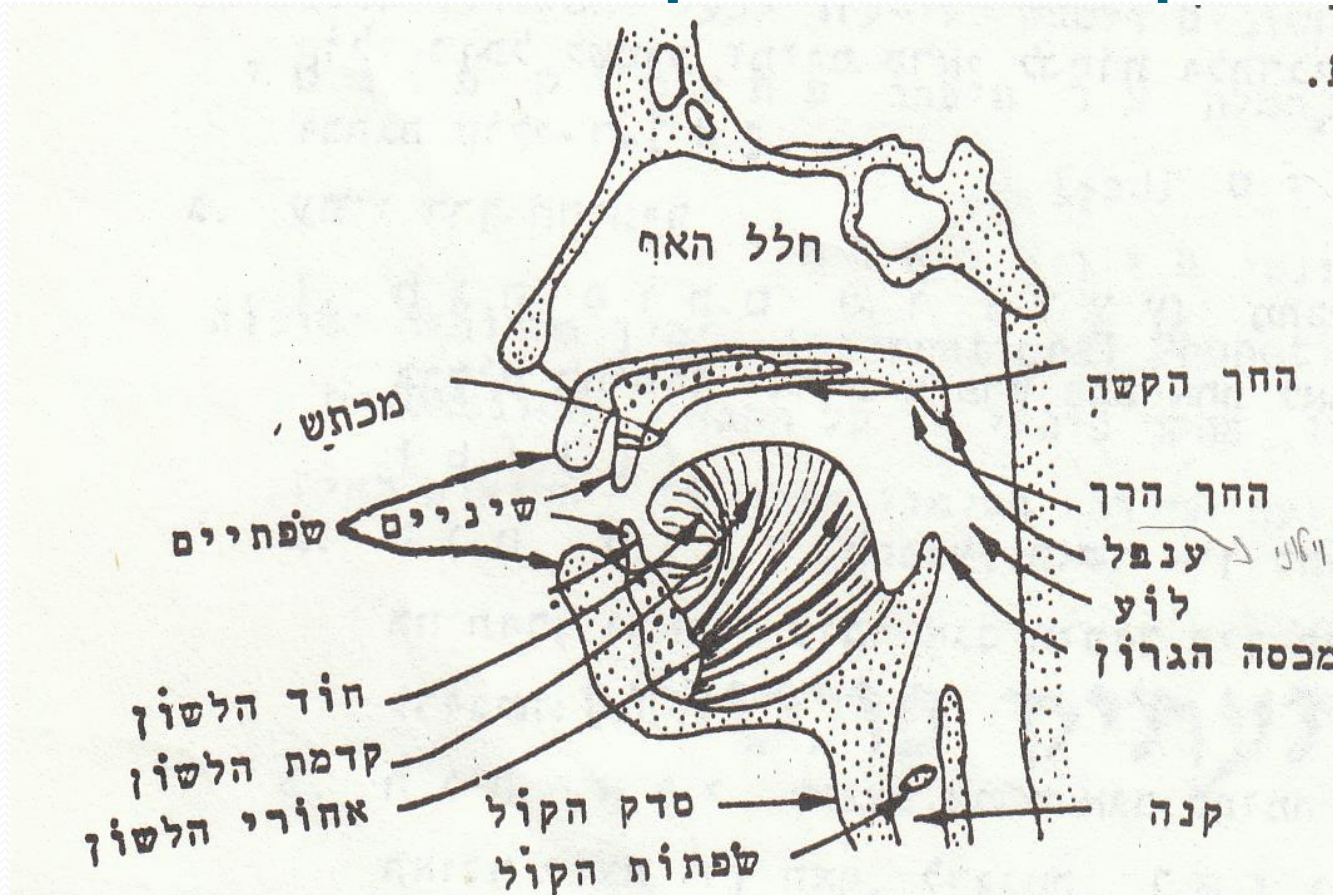
❖ א, ה - בשפתות הקול (מיתרי הקול)

❖ ח, ע - בלוע

❖ ר - בגבול הגרון והחיד

ר' מופקת גם בלשון ע"י דוברי שפות שונות, כגון ערבית, רוסית ועוד.
לכן בקרבתה יש שינויי לשון מעטים בלבד.

מקומות החיתוך של העיצורים

מה מקומם של עיצורי הגרון בין כלי הדיבור?

נתבונן בחתך כלי הדיבור :

❖ לאילו עיצורים מבין כלי הדיבור יש מסלול
ארוך מאוד עד ליציאה מהפה?

מה מקומם של עיצורי הגרון בין כלי
הדיבור?

פעיצורי הסרון א,ה,ח,ע
המסלול הארוך ביותר.

הם כחוקים מן השפתיים
יותר מעיצורים אחריים.

איך נקצר דרך לעיצורי הגרון?

כדי להשיב על שאלה זו עלינו 'לקפוץ' לרגע אל התנועות.

ננסה לומר: אַ, אֵ, אִ, אָ.

אילו מבין כלי הדיבור פעילים – מלבד השפתיים? ❖

אילו מבין כלי הדיבור מבצעים את התנועות? ❖

אילו כלי דיבור הוגים את התנועות?

❖ מלבד השפתיים, גם הפסוק פציפה
ההאית התנועות.

❖ כלי הדיבור המהצעים את התנועות
הם הפסוק והשפתיים.

מה הקשר בין תנודת הלשון הקדמית לתנועות?

נגע באצבענו בחלקה **הקדמי** של הלשון (סמוך לשפתיים).

ננסה לומר: אַ, אֵ, אִי.

באיזו תנועה הלשון **שוקעת**? ❖

באיזו תנועה הלשון **מתרוממת**? ❖

מה הקשר בין תנועת הלשון הקדמית לתנועות?

❖ כשאומרים א - הלשון שוקעת.
אם השפתיים מתרחקות לו מלו.

❖ כשאומרים אי - הלשון מתרוחמת.
אם השפתיים מתקרבות לו ללו.

נשים לה: בהדיקת רופא אומרים א, כדי לא להסתייך את הכרון.

מה הקשר בין תנודת הלשון האחורית לתנועות?

עתה נִגַּע בחלקה האחורי של הלשון (סמוך לחיך)

ננסה לומר: אָ, אֵ, אִ.

❖ באיזו תנועה הלשון **שוקעת**?

❖ באיזו תנועה הלשון **מתרוממת**?

מה הקשר בין תנודת הלשון האחורית לתנועות?

❖ כשאומרים אָ – הלשון שוקצת.

❖ כשאומרים אֵ – הלשון מתכווננת

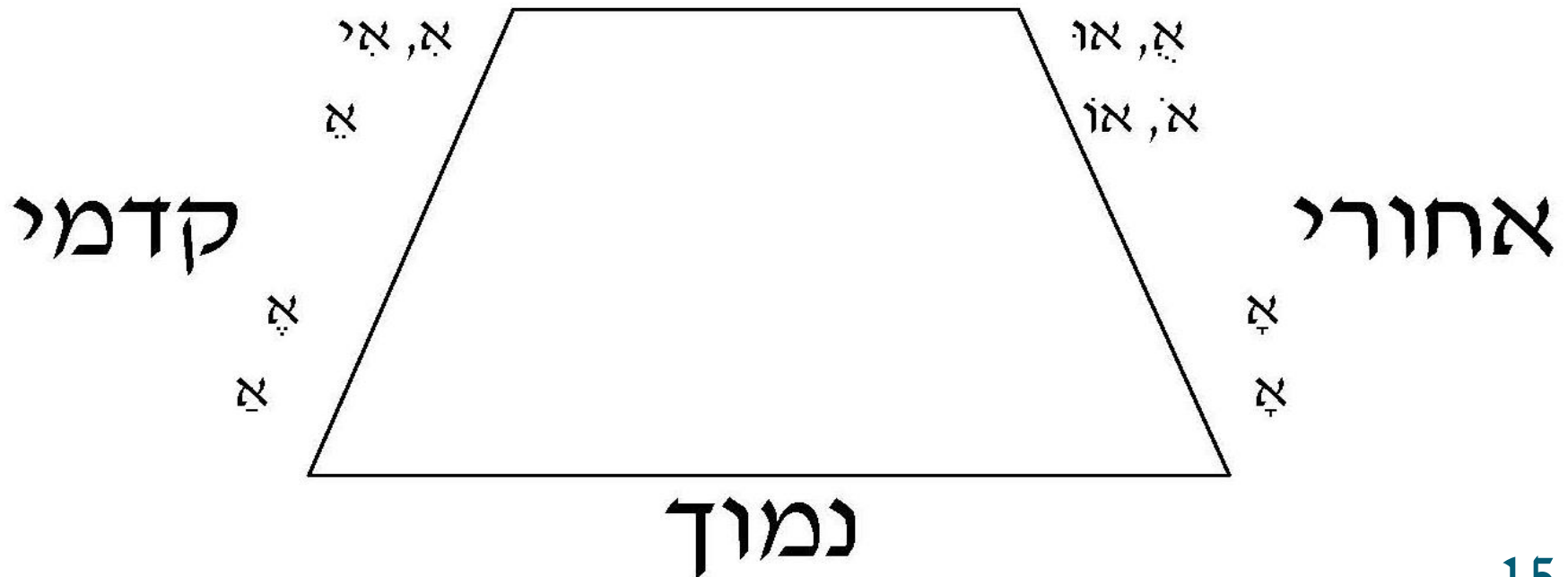
(נצטית קאוכה).

מה הגובה של הלשון בהגיית התנועות?

טרפז התנועות

תרשים זה מתאר את המיקום ואת הגובה של פסגת הלשון בהגיית תנועות היסוד:

גבוה

איך נקצר דרך לעיצורי הגרון?

נמחק את המיותר מבין המילים המודגשות:

❖ כאשר הלשון שוקעת / מתרוממת –

המסלול של העיצור הגרוני **מתקצר**.

איך נקצר דרך לעיצורי הגרון? בדיקה

❖ לפני הגייה של עיצור גרוני הלשון עוקצת.

כך תנועה **גבוהה** משתנה לתנועה **נמוכה** ממנה.

❖ לשינוי מתנועה **גבוהה** לתנועה **נמוכה** יש שם:

הנמכת תנועה.

באילו צורות חלה הנמכת תנועה?

❖ נמתח קו מתחת למילה שחל בתנועה שלה שינוי לפני עיצור גרוני או אחריו:

שׁוֹמֵרִת לעומת יוֹדֵעַת

שֶׁשׁ לעומת רִגַע / שֶׁחַר

יִשְׁמֵר לעומת אֲנִיכָה

נִשְׁמֵר לעומת נִחְמָד

הִלְבִּישׁ לעומת הִחְלִיט

מִגְדֵּל לעומת מִחְסֵן / מִחְדֵּל

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? בדיקה

שׁוֹמֵרִת לעומת יוֹדֵעַת

שָׁמַשׁ לעומת רָגַע / שָׁחַר

יִשְׁמַר לעומת אֹכַח

נִשְׁמַר לעומת נֶחַמַד

הִלְבִּישׁ לעומת הֶחֱלִיט

מְגַדֵּל לעומת מַחְסֵן / מְחַדֵּל

מה הם כיווני ההנמכה?

התאימו לכלל כלל דוגמאות מעמודה השמאלית.

- נְחִיָּדָה
 - הֶחָלִיף
 - יִצְטָרַע
 - יִחְתֹּר
 - נֶעַר
 - מְחֻטָּף
 - צָמַח
 - שׁוֹפְעֵת
 - מִיִּדְעַת
 - יִשְׁמַע
- ❖ לפני עיצור גרוני בשווא נח -
חיריק ישתנה ל**פתח** או ל**סגול**.
- ❖ בתבנית קָטַל (מלעיל) -
סגול סגול משתנה ל**פתח פתח**.
(תבנית זו עשויה להיות גם חלק ממילה).
- ❖ לפני עיצור גרוני בסוף מילה
סגול או **צירה** משתנה ל**פתח**
20 (או מוסיפים **פתח גנוב(ה)**)

מה הם כיווני ההנמכה? 1

בדיקה

❖ לפני עיצור גרוני בשווא נח -

חיריק ישתנה ל**פתח** או ל**סגול**:

***נַחַתְּדָּ** (כמו נְשַׁמֵּר) ← **נְחַתְּדָּ**

***הַחַלִּיף** (כמו הַקְּרִיב) ← **הַחֵלִיף**

***יַחַתֵּר** (כמו יְשַׁמֵּר) ← **יַחֵתֵּר**

***מַחַטָּף** (כמו מְגַדָּל) ← **מַחֵטָּף**

מה הם כיווני ההנמכה? 2

בדיקה

בתבנית קָטל (מלעיל) –

סגול סגול משתנה לפתח פתח

(תבנית זו עשויה להיות גם חלק ממילה):

*נֶעַר (כמו מְלַד) ← נֵעַר

*שׁוֹפְעַת (כמו שׁוֹמְרַת) ← שׁוֹפֵעַת

*מִי־דַעַת (כמו מִבְּקַרַת) ← מִי־דֵעַת

מה הם כיווני ההנמכה? 3

בדיקה

לפני עיצור גרוני בסוף מילה –

סגול או צירה משתנה ל**פתח**:

***יְצַטְרֵעַ** (כמו יְצַטְמֵק) ← **יְצַטְרֵעַ**

***יְנַשְׁמֵעַ** (כמו יְנַשְׁמֵר) ← **יְנַשְׁמֵעַ**

***צַמֵּחַ** (כמו מְלַדֵּ) ← **צַמֵּחַ**

או מוסיפים לצירה **פתח גנוב(ה)**: **יְצַטְרֵעַ**, **יְנַשְׁמֵעַ**.

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? תרגיל

בכל אחד מן המשפטים מודגשות מילים במשקל זהה.
נצבע בירוק את המילים שחלה בהן **הנמכת תנועה**.

❖ **הַמְלִיךְ** ציווה לפתוח את הַשֵּׁעַר.

❖ יוסף בוחר **לְהַסְגִּיר** בחדרו כדי **לְהַשְׁמֵעַ**.

❖ כשהבעיה **נִפְתְּרָת** היא **נִשְׁכַּחַת**.

❖ מי **נֶחְשָׁב** אדם **נִכְבָּד**?

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? בדיקה

❖ המֶלֶךְ ציווה לפתוח את הַעֵצָה.

❖ יוסף בוחר לְהַסְגִּיר בחדרו כדי לְהַשְׁמִיעַ.

❖ כשהבעיה נִפְתְּרָה היא נִשְׁכַּחַת.

❖ מי נִחְשָׁה אדם נִכְבָּד?

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? - 1

תקינות

בכל אחד מן המשפטים מודגשות מילים.
נצבע בירוק את הצורה הנכונה וננמק.

❖ הדופן הימנית כבר **מְטִיחַת** / **מְטִיחָת**.

❖ הילדה אינה **דוֹרְכַת** / **דוֹרְכָת** על הרצפה הרטובה.

❖ התינוקת **קופֵאת** / **קופֵאת** מקור.

❖ היא מגיבה בצורה **מְגַחֶכֶת** / **מְגַחֶכֶת**.

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? - 1

בדיקה

❖ הדופן הימנית כבר **מְטִיחַת** / מְטִיחַת.

נימוק: הנמכה לפני ארונות ח'. (לכן אם פּוֹרְחַת!)

❖ הילדה אינה דוֹרְכַת / דוֹרְכַת על הרצפה הרטובה.

נימוק: האות 'כ' אינה ציצור ארני.

❖ התינוקת **קוֹפֶאת** / קוֹפֶאת מקור. אין הנמכה - א' נחה.

❖ היא מגיבה בצורה **מְאַחֶקת** / מְאַחֶקת.

נימוק: האות 'כ' אינה ציצור ארני.

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? - 2

תקינות

בכל אחד מן המשפטים מודגשות מילים.
נצבע בירוק את הצורה הנכונה ונמק.

❖ הַתְּחִלָּתִי / הַתְּחִלָּתִי ללמוד על התקינות בלשון.

❖ לצערנו, לא הַצְּלַחְנוּ / הַצְּלַחְנוּ להגיע בזמן.

❖ אם היא הַחְלִיטָה / הַחְלִיטָה היא תבצע.

❖ הוא הַכְרִיז / הַכְרִיז על בחירת הנשיא.

באילו צורות חלה הנמכת תנועה? - 2

בדיקה

❖ הַתְּחַלְתִּי / הַתְּחַלַּתִּי ללמוד על התקינות בלשון.

נימוק: אין הנמכה, ת' אינה עיצור ארזי.

❖ לצערנו, לא הַצְּחַחְנוּ / הַצְּחַחְנוּ להגיע בזמן.

נימוק: אין הנמכה, צ' אינה עיצור ארזי.

❖ אם היא הַחְלִיטָה / הַחְלִיטָה היא תבצע.

נימוק: יש הנמכה לפני ארזית ח'.

❖ הוא הַכְרִיז / הַכְרִיז על נבצרות במילוי תפקידו.

נימוק: אין הנמכה, האות 'כ' אינה עיצור ארזי.

איך נמצא תבנית לאחר הנמכת תנועה?

נצבע את המילה היוצאת דופן:

❖ מְשָׁכֵן, מְחַלֵּף, מְחַקֵּר, מְחַמֵּד

❖ יַחְשָׁב, יַחְטֹף, יַחְלוֹז, יַכְסֹס

❖ הֶרְטִיב, הֶחְלִיט, הֶעֱרִיץ, הֶחְשִׁיב

❖ נְחַשָּׁב, נְדַרְשׁ, נְעַצֵּר, נְהַדֵּר

איך נמצא תבנית לאחר הנמכת תנועה?

בדיקה

המילה שצבענו היא בשלמים. ננקד את המילה עם הגרונית כמו שלמים, כאילו אין בה גרונית. נקבל את תבנית המשקל.

❖ מַחְכֵּן, מַחְלֵף, מַחְקֵר, מַחְמֵד

❖ יַחְשֵׁב, יַחְטֵף, יַחְלֵז, יַחְסֵם

❖ הַחְטִיב, הַחְלִיט, הַחְרִיץ, הַחְשִׁיב

❖ נַחְשֵׁב, נַחְקֵץ, נַחְצֵר, נַחְדֵר

הפסקה...

בהמשך נכיר את הפתח הגנוב(ה)

סיפור מהחיים

שיחקתי עם נכדתי במחבואים.

כשלא הצלחתי למצוא אותה, היא יצאה
וקראה לעומתי:

זה היה **מְחַבּוּאֵי** מצוין!

מדוע היא לא אמרה: **מְחַבּוּאֵי**?

מה עליה ללמוד על עיצורי הגרון?

באילו צורות יש פתח גנוב(ה)?

נמתח קו מתחת למילה שיש בה פתח גנובה:

גְּדוֹל לעומת גְּבוֹה

רוֹם לעומת רוֹחַ

רְעֵב לעומת שְׂבֵעַ

שִׁיר לעומת שִׁיחַ

נשים לב: הפתח הגנוב נהגה לפני העיצור הגרוני,

על אף שהוא כתוב מתחתיו.

באילו צורות יש פתח גנובה? בדיקה

פתח גנוב(ה) עשוי להתווסף כהנמכה - לאחר תנועה גבוהה, כאשר יש אחריה עיצור גרוני: ה' (במפיק), ח', ע' - בסוף מילה:

<u>גְבוֹהַ</u>	לעומת	גְדוֹל
<u>רוֹחַ</u>	לעומת	רוֹס
<u>שְׁבַע</u>	לעומת	רְעֵב
<u>שִׁיחַ</u>	לעומת	שִׁיר

באילו צורות יש פתח גנובה? תקינות

בכל אחד מן המשפטים מודגשות מילים.

נצבע בירוק את הצורה הנכונה וננמק.

הַהֶכְרֵחַ / הֶהֱכֶרְחַ לא יגונה.

המסחר מתנהל לפי הַצֵּעַ / הֶצָעַ וביקוש.

כלב נובח אינו נושֵׁדִי / נושֵׁחַ.

השתמשנו במְחַבּוֹאֵי / מְחַבּוֹאֵי מצוין.

לכל אחד יש רגע של הֶסֶחַ / הֶסֶחַ הדעת.

באילו צורות יש פתח גנובה? בדיקה

❖ הַקְּכִימַ / הַהֶכָּרַח לא יגונה.

❖ המסחר מתנהל לפי הַצֵּצַ / הַצָּעַ וביקוש.

❖ לכל אחד יש רגע של הַסִּיחַ / הַסִּימַ הדעת.

נימוק: קֵסַם הַהַנְמַכָּה היא אַף ידֵי פֶתַח אֲנוּבָה.

❖ כלב נובח אינו נוֹשֵׁקַ / נוֹשֵׁחַ.

נימוק: הַשׂוֹרֵס הוּא נֶשִׁ"ק, אִין אִיצוֹר אֲרוֹנֵי הַמְצָרִיק הַנְמַכָּה.

❖ השתמשנו בַּמְחַבּוֹאֵ / מְחַבּוֹאֵ מְצוּיִן.

נימוק: א' נחַה אִינָה נְהִיטִית, אֲכַן אִין צוֹרֵק הַהַנְמַכָּה.

נשים לב: בַּשֵּׁם - לפני עיצור גרוני המסיים את המילה - ההנמכה היא על ידי פתח גנובה.

רק במילה הַסִּיחַ אפשר גם הַסִּיחַ הדעת.

איך נמצא תבנית כשיש פתח גנוב(ה)?

נצבע את המילה היוצאת דופן :

❖ תְּפֹחַ, יְדוּעַ, תְּמוּהָ, סָגוּר

❖ שוּמַעַ, סוּמַדַּי, סוּלַחַ, גוּבָה

❖ מַצְבִּיעַ, מַבְטִיחַ, מַסְמִידַי, מַגִּיהַ

❖ לְפֹתַחַ, לְתִמְהָ, לְנִגְעַי, לְרִתְסַ

איך נמצא תבנית כשיש פתח גנוב(ה)?

בדיקה

נשחזר את הצורה לפי השלמים – ללא פתח גנובה.

❖ סָדַח, תָּפַח, יָדוּעַ, תָּמוּחַ

❖ שוּמַעַ, סוּמַקַ, סוּלַח, גוּבַח

❖ מַצְבִיעַ, מַבְטִיחַ, מַסְנִיקַ, מַגִּיעַ

❖ לַפְתַח, לַתְמוּחַ, לַנְגִיעַ, לַכְתַמַ

הַפְּסָקָה...

בהמשך נכיר את החטפים

סיפור מהחיים

במשיבון הקולי אני שומעת לעיתים :

למזכירות – לְחָצוּ 1 ;

להנהלה – לְחָצוּ 2 ;

למרכזנית – לְחָצוּ 0, או המתינו.

מדוע המקליטה של המשיבון לא אמרה :

לְחָצוּ?

מה עליה ללמוד על עיצורי הגרון?

באילו צורות יש חטף?

❖ מתחת לעיצור גרוני עשויה להתווסף לשווא תנועת עזר נמוכה; כך נוצר חטף.

❖ לתהליך זה עשויה להילוות גם הידמות תנועות:
נציין ליד כל חטף את שמו: חטף פתח, חטף סגול, חטף קמץ.

עֵבֶר

לעומת

שֵׁמֶר

נֶעְצָר

לעומת

נִשְׁמֵר

מֵעֵדָף

לעומת

מִשְׁבֵּת

באילו צורות יש חטף?

שֵׁמֶר לעומת עֵבֶר - חטף פתח

נֶשֶׁמֶר לעומת נֶעֶצֶר - חטף סוף

מֶשֶׁבֶת לעומת מֶעֶדָר - חטף קנף

מתי שווא משתנה לחטף?

נצבע באדום כל עיצור בשווא נע.

נזכור: שווא שנוצר בריחוק הטעם (חיטוף) הוא שווא נע!

ננסח את התשובה לשאלה שבכותרת.

צַחַק ← צַחְקָה* ← צַחְקָה

הַרְהוּר ← הַרְהוּר* ← הַרְהוּרו

מַגְהֵץ ← מַגְהֵץ* ← מַגְהֵצִים

מתי שווא משתנה לחטף?

בדיקה

צַחַק ← צַחֶק* ← צַחֶקָה
הַרְהַר ← הַרְהֶר* ← הַרְהֶרָה
מַגְהֶץ ← מַגְהֶץ* ← מַגְהֶץִים

שווא נצ תמיד משתנה לחטף בעיצור ארזי.

(ארוה אט שווא ארזי אק).

מתי שווא משתנה לחטף? תרגיל

נצבע בירוק את הנכונה מבין הצורות בכל צמד וננמק:

נְדַחְפוּ / נְדַחְפוּ

הֶאֱחָזוּת / הֶאֱחָזוּת

מְהַרְרִים / מְהַרְרִים

לְחָצוּ / לְחָצוּ / לְחָצוּ (ציווי)

רוֹחְשִׁים / רוֹחְשִׁים

שוֹכְחִים / שוֹכְחִים

מתי שווא משתנה לחטף?

בדיקה

נְדַחְפוּ / נְדַחְפוּ

הַאֲחִזוּת / הַאֲחִזוּת

מְהַרְהִימִים / מְהַרְהִימִים

לַחְצוּ / לַחְצוּ (ציווי, שווא מרחף)

רוֹחְשִׁים / רוֹחְשִׁים

נימוק: בצורות הנכונות השוא נא, אכן הוא משתנה לחטף
בצורה אכונה.

בלשון הדיבור של ימינו העיצור ח נשמע כ; כ אינה עיצור גרוני,
לכן אין חטף: **שוכחים** ולא שוכחים.

מתי שווא נח משתנה לחטף?

שווא נח אינו חייב להשתנות לחטף.

לרוב הוא עשוי להופיע באחת משתי צורות:

בשווא – כצורת המקור - לְחַטֵּף

בחטף – לְחַטֵּף

נברר: מה קורה לתנועה הקטנה שלפני החטף?

מה קורה לתנועה הקטנה שלפני החטף?

הידמות תנועות:

התנועה הקטנה תיזמה לתנועה שבחטף.

תַּעֲמֹד

לעומת

תַּשְׁמֹר

נַעֲרָם

לעומת

נַשְׁמֵט

מַעֲדָךְ

לעומת

מַשְׁבֵּת

מתי משתמשים בכל חטף?

❖ החטף השכיח הוא חטף פתח : לַעֲמֹד.

❖ בדרך כלל בקרבת חטף סגול, יש א' : אַחְזוּ, אַעֲמֹד, נֶאֱמָן.

❖ לאחר תחילית בסגול – יש חטף סגול : נֶהָרַס, הֶעֱבִידוּ.

❖ חטף קמץ הוא לעיתים גלגול של חולם : חֶמֶר – חֶמְרִים.

❖ חטף קמץ מופיע לעיתים אחרי קמץ קטן : תֶּעֱמֹד, צֶהְרִים.

מתי משתמשים בחטף סגול? תרגיל

נצבע בירוק את הנכונה מבין הצורות בכל צמד:

אַסֶּף / אֶסֶף

יֶאֱסֶף / יֵאֶסֶף

נֶעֱשֶׂה / נַעֲשֶׂה

מתי משתמשים בחטף סגול? בדיקה

אֶסֶף / אֶסֶף

יֶאֱסֹף / יֶאֱסֹף

נַעֲשֶׂה / נַעֲשֶׂה

מתי שווא נח אינו משתנה לחטף?

התאימו לכל כלל שתי דוגמאות מן העמודה השמאלית.

מַעֲבָדָה
שְׁמַעְתֶּם
שְׁעָבוּד
תַּמְהָתִי
תִּשְׁכַּחְנָה
שְׁלַחְתָּנוּ

❖ כאשר יש אחריו דגש קל:

❖ כאשר הוא מסיים

הברה מוטעמת:

❖ בסוף הברה לא מוטעמת –

כאשר יש אחריו תי':

מתי שווא נח אינו משתנה לחטף? בדיקה

❖ כאשר יש אחריו דגש קל:

שְׁעָבוֹד, מְעַבְדָּה (כאן נוטים לשגות)

❖ כאשר הוא מסיים הברה מוטעמת:

תְּמַהֲתִי, תְּשַׁכְּחֶנָּה

❖ בהברה לא מוטעמת - כאשר יש אחריו ת':

שְׁמַעְתֶּם, שְׁלַחְתֶּנוּ

מתי שווא נח אינו משתנה לחטף? תרגיל

נצבע בירוק את הנכונה מבין הצורות וננמק:

מַעֲפִילִים / מֵעֲפִילִים

מַעֲבָרָה / מֵעֲבָרָה

מַהֲבִיל / מֵהֲבִיל

מתי שווא נח אינו משתנה לחטף?
בדיקה

מַעֲפִילִים / מַעֲפִיִּים

מַעֲבָרָה / מַעֲבָרָה

מַהְבִּיל / מַהְבִּיל

נימוק: ככל המילים שבחנו יש דגש קל אחרי השווא

הנה ממיא מובן שהשווא לא השתנה לחטף.

איך נמצא תבנית כשיש חטפים?

נמצא את המילה היוצאת דופן.

❖ עֵבֶר, זְכוֹר, חֲמֹל, אָמַר

❖ מְשַׁפֵּט, מְעַרְדֵּי, מְעַמָּד, מְהַלְדֵּי

❖ יֵאָסֵף, יַעֲבֹר, יִשְׁבֹּת, יִהְדַּף

❖ הַעֲסִיק, הָאָמִין, הֶהְדִּיר, הִצָּהִיב

❖ הַעֲרַדֵּי, הִכְבִּיד, הָעֵבִיד, הָאָרַדֵּי

איך נמצא תבנית כשיש חטפים?

בדיקה

המילה היוצאת דופן היא בגזרת השלמים, ולפיה נקבע את התבנית.
כל חטף יומר לשווא, ואת התנועה הקטנה שלפניו – נשחזר לפי השלמים.

עֵבֶר, לֹכֵךְ, חֲמֹל, אָמֹר ❖

נִפְסֹט, מַעֲרֹד, מַעֲמֹד, מִהֲלֹד ❖

יִאֲסֹף, יַעֲבֹר, יִשְׁפֹּת, יִהְדֹף ❖

הַעֲסִיק, הָאָמִין, הֶהְדִּיר, הִזְהִיב ❖

הַעֲרֹד, הִכְפִּד, הָעֲבִד, הָאָרֹד ❖

הַפְּסָקָה...

בהמשך נכיר את תשלום הדגש

סיפור מהחיים

שוב אַחֲרָתְּ? – כך אומרת לי המורה כמעט בכל יום ראשון.

כי ביום ראשון – אני אוהבת להמשיך את מנוחת השבת...

מדוע המורה אינה אומרת: אַחֲרָתְּ?

מה עליה ללמוד על עיצורי הגרון?

האם עיצורי הגרון יכולים לקבל דגש?

לא, עיצורי הגרון אינם מקבלים דגש.
מה הם מקבלים כפיצוי?

הבה נבדוק:

סִפֵּר לעומת תֵּאָר

מִסִּפֵּר לעומת מְשַׁעֵר

מִתְלַבֵּש לעומת מִתְפַּרֵּש

מה הפיצוי שעיצורי הגרון מקבלים בגלל היעדר הדגש?

כפיצוי - מגדילים את התנועה שלפניהם :
במקום תנועה קטנה ודגש אחריה, עשויה להופיע תנועה גדולה.

מחיריק (א) – לצירה (א)

מקובוץ (א) – לחולם חסר (א)

מפתח (א) – לקמץ (א)

לתופעה זו יש שם : תשלום דגש.

מדוע יש תשלום דגש לפני עיצור גרוני?

שינוי במבנה ההברה (מסגורה – לפתוחה) -

גורר שינוי בניקוד (מסל"ק – לפל"ג):

סל"ק – הברה סגורה (בעיצור או בדגש בסופה) לא מוטעמת - בתנועה קטנה.

פל"ג – הברה פתוחה לא מוטעמת - בתנועה גדולה.

סֵפֶר (סל"ק) לעומת תֵּאֵר (פל"ג)

מִסְפָּר (סל"ק) לעומת מִשְׁפָּר (פל"ג)

מִתְלַבֵּשׁ (סל"ק) לעומת מִתְפָּרֵשׁ (פל"ג)

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני?

במילים שלפנינו עיצור גרוני, שבתבניתו היה צריך להיות דגש.

נמתח קו מתחת למילים שבהן חל תשלום דגש.

נזהה על פי התנועה הגדולה שלפני העיצור הגרוני.

יִרְחֵם, יִרְחֵם, מְבַהֵלִים, יַעֲרֹךְ, יִתְפַּאֲרוּ, יִנְעֹר, פִּרְשׁ, יִתְגַּעֲשׂוּ

יִחְשֹׁב, פִּיֵּאֵר, מְנַהֵל, יִנְעֹר, מְבַאֲרִים, יִתְרַחֲשׂוּ, יִרְטֹב,

שִׁחֵק, לְשַׂרְתַּה, רַחֲמָה, יִתְבַּהֲרוּ, נַחֲשׁ, יִתְחַרְשׂוּ, יֶאֱבֹק, יִהַדֶּף

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני? בדיקה

יִרְחֹם, יִרְחֹם, מְבַהֵלִים, יַעֲרֹב, יִתְפַּאֲרוּ, יִנְעֹר, פִּרְשׁ, יִתְגַּעֲשׂוּ

יִחְשַׁב, פֹּאֵר, מְנַהֵל, יִנְעֹר, מְבַאֲרִים, יִתְרַחֲשׂוּ, יִרְטֹב,

שִׁחֵק, לְשַׁרְתַּת, רַחֲמָה, יִתְבַּהֲרוּ, נִחֵשׁ, יִתְחַרְשׂוּ, יֶאֱבֹק, יִהַדֹּף

מחסן של מילים שוות משקל:

שֵׁלֶם, שְׁלֵמַת, מְשַׁלֵּם, יִשְׁלֵם, לְשַׁלֵּם, שָׁלַם, יִשְׁלַם, מְשַׁלְּמִים, יִתְרַגְּשׂוּ, יִפְקֹד

נמיון את המילים לפי הבניינים שלהם:

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני?

מיון לבניינים

במילים שלפניכם עיצור גרוני, שאחריו היה צריך להיות דגש.
את המילים המסומנות בקו, שחל בהן תשלום דגש, נרכז יחד.

❖ פעל - פִּאֵר, לִשְׁרַת, מְנַהֵל, יְנַעַר, יְרַחֵם, שְׂחַק, נַחֵשׁ

❖ התפעל - יִתְפַּאֲרוּ, יִתְחַרְשׁוּ, יִתְבַּהְרוּ, יִתְגַּעְשׂוּ, יִתְרַחֲשׂוּ

❖ פעל - מְבַאֲרִים, פִּרֵּשׁ, מְבַהֵלִים, יְנַעַר, יְרַחֵם, רַחֲמָה

❖ נפעל - יֵאָבֵק, יֵרֻטֵב, יֵהַדָּף, יַעֲרֹב, יַחֲשֹׁב

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני?

עיון

נתבונן במיון לבניינים, ונגלה:

לאילו עיצורי גרון אדומים יש תשלום דגש? נבחר ונצבע באדום:

בבניין פֶּעַל – לעיצורים: א, ר, ה, ע, ח

בבניין התפעל - לעיצורים: א, ר, ה, ע, ח

בבניין פִּעֵל – לעיצורים: א, ר, ה, ע, ח

בבניין נפעל - לעיצורים: א, ר, ה, ע, ח

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני? בדיקה

יש תשלום דגש לעיצורי הגרון שצבענו באדום:

בבניין פִּעַל – לעיצורים: **א, ר, ה, ע, ח**

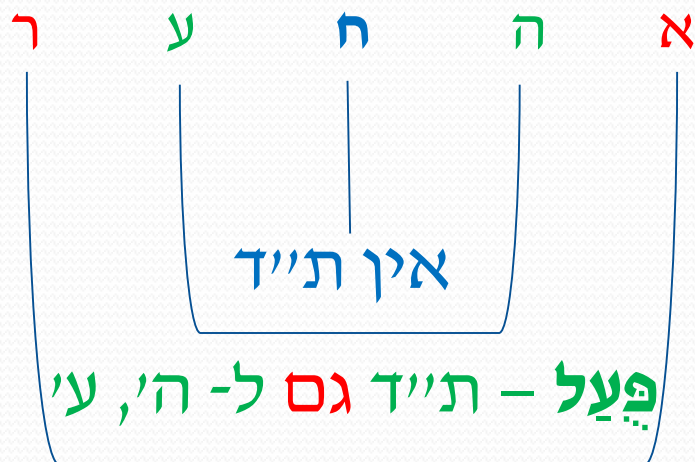
בבניין התפעל - לעיצורים: **א, ר, ה, ע, ח**

בבניין פִּעֵל – לעיצורים: **א, ר, ה, ע, ח**

בבניין נפעל - לעיצורים: **א, ר, ה, ע, ח**

מה מראָה מנורת התשלומים?

מנורת התשלומים מתארת מתי יש תשלום דגש במערכת הפעל:

פעל, התפעל תייד רק ל-א, ר

בבניין נפעל - תמיד יש תשלום דגש.

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני? תרגיל

נצבע בירוק את הנכונה מבין הצורות וננמק:

יֵאָשׁוּ / יֵאֶשׁוּ

מְקַרְת / מְקֶרֶת

יְעוּץ / יֵעוּץ

מִיַּעַד / מֵיַּעַד

עֲרִבְנוּ / עֵרִבְנוּ

אֲחֵרְתִּי / אֵחֶרְתִּי

אֲרֵחֲתִּי / אֵרֶחֱתִּי

מתי חל תשלום דגש לפני עיצור גרוני? בדיקה

יאֵשׁוּ / יֵאֲשׁוּ - הַפִּעֵל יֵשׁ תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-א.

מִקְרָת / מִקְרַת - הַפִּעֵל יֵשׁ תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-ה.

יֵאוּץ / יֵאוּץ - הַפִּעֵל אֵין תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-ע.

מִיֵּאָד / מִיֵּאָד - הַפִּעֵל יֵשׁ תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-ע.

עֲרַבְנוּ / עֲרַבְנוּ - הַפִּעֵל יֵשׁ תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-ה.

אֲחַתִּי / אֲחַתִּי - הַפִּעֵל אֵין תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-ח.

אֲחַתִּי / אֲחַתִּי - הַפִּעֵל יֵשׁ תַּשְׁלֹּם דָּגֵשׁ-ה.

איך נמצא תבנית כשיש תשלום דגש?

נצבע את המילה היוצאת דופן:

בַּאֵר, לַמֵּד, תֵּרֵץ, אֵרַע ❖

הַתְּבַרֵר, הַתְּמַצֵּא, הַשְּׁתַּרֵר, הַתְּגַאֵל ❖

מְשַׁעֵר, מְנַהֵל, מְאַפֵּת, מְבַעֵת ❖

נְכַנֵּס, נְחַבֵּא, נְעַרְדֵּי, נְאָמֵן, נְרַפֵּא ❖

איך נמצא תבנית כשיש תשלום דגש?

בדיקה

נשחזר את המילה שחל בה תשלום דגש – לפי תבנית השלמים, הכוללת את הדגש.

❖ בַּאֲר, לַמֵּד, תֵּרֵץ, אֲרַע

❖ הַתְּבַרֵר, הַתְּמַצֵּא, הַשְּׁתַּרֵר, הַתְּגַאֵל

❖ מְשַׁעֵר, מְנַהֵל, מְאַמֵּת, מְבַעֵת

❖ נְכַנֵּס, נְחַבֵּא, נַעֲרֵד, נַאֲמִן, נַרְפֵּא

הַפְּסָקָה...

בהמשך נכיר את בידול ההגיים

סיפור מהחיים

נסעתי באוטובוס.

מישהו צלצל, אך הנהג לא שם לב.

- נְהָג! - הוא צעק. - צלצלתי! -

מדוע הוא לא אמר נְהָג?

מה עליו ללמוד כדי לדעת זאת?

מתי בא סגול לפני עיצור גרוני בקמץ?

❖ שינוי התנועה נועד למנוע דמיון בתנועות הקמץ והפתח הרצופות, דמיון העלול לשבש את הגיית העיצור הגרוני:

סַכָּנָה (A+A) לעומת בְּהָלָה (A+E)

הַשְּׂמִים (A+A) לעומת הֶהָרִים (A+E)

הֶכָּנָה (A+A) לעומת הֶעָרָה (A+E)

לתופעה זו יש שם: **בידול הגיים**.

מתי בא סגול לפני עיצור גרוני בקמץ?

לפני עיצור גרוני א', ה', ח', ע המנוקד בקמץ, ❖

הפתח או החטף פתח משתנה לסגול. (לא במשקל קטל).

גם ה' הידיעה בסגול לפני ה, ח, ע, ח. ❖

$(A+E)$ בְּהֶלָּה ← $(A+A)$ בְּהֶלָּה*

$(A+E)$ הֶהָרִים ← $(A+A)$ הֶהָרִים*

$(A+E)$ הֶעָרָה ← $(A+A)$ הֶעָרָה*

מתי בא סגול לפני עיצור גרוני בקמץ? תרגיל

❖ נצבע בירוק את הנכונה מבין הצורות וננמק:

הַחֶשֶׁה / הֶחֶשֶׁה

נְהַגִּי / נֶהַגִּי

הַחֶכֶס / הֶחֶכֶס

הָאָבִיב / הֶאָבִיב

נשים לב: הטיית המילה צח היא צְחָה / צַחָה.

מתי בא סגול לפני עיצור גרוני בקמץ? בדיקה

הַחֶשֶׁה / הַחֶשָּׁה

לפני עיצור ארוני קמוץ - סוף במקום פתח / חטף פתח.

נְהַגִּי / נְהַגִּי - במקף קָטָף הפתח אינו משתנה לסוף.

הַחֶכֶס / הַחֶכָּס לפני עיצור ארוני קמוץ - סוף במקום פתח.

79 הַאֲבִיב / הַאֲבִיב לאחר ה' הידיעה אין סוף לפני א.

איך נמצא תבנית של מילה שיש בה בידול הגייים?

נצבע את המילה היוצאת דופן בכל קבוצה.

❖ סַפְנָה, בְּהֵלָה, לְהַבָּה, נְחֻמָּה

❖ הָאָטָה, הָאָרָה, הַפְּרָדָה, הָעֶרָה

איך נמצא תבנית של מילה שיש בה בידול הגייים?

בדיקה

במשקלים קַטָּלָה / הַקָּטָלָה -

במקום סגול ננקד חטף פתח או פתח

אחריו - נוסף עיצור שוואי או דגש.

❖ סַכַּנָּה, בְּהַלָּה, לְהַבָּה, נְחַמָּה

❖ הַאָּטָה, הַאָּרָה, הַפָּקָדָה, הַעָרָה

שאלות

בנוסח הבחינה

דו משמעות

הפועל **קָרַב** משובץ בשני משפטים. בכל אחד מהם יש לו משמעות אחרת.

1. **קָרַב** את הכיסא אל השולחן!

2. החורף **קָרַב** ובא.

❖ ציין איזו מבין המשמעויות היא בבניין **פָּעַל**. _____

❖ הוכח את תשובתך. _____

❖ נסח שאלה דומה לפועל **עָרְבוּ**.

משקלים ובניינים

לפניך שמות ופעלים.

❖ ליד כל שם כתוב את המשקל שלו.

❖ ליד כל פועל כתוב את הבניין שלו.

- _____ - מִלְעָד
- _____ - תְּקוּעַ
- _____ - קִדְחַת
- _____ - הִגְיָרָה
- _____ - יַחְסָמוּ
- _____ - גְּרוֹשׁ

שורש ובניין

כתוב את השורש ואת הבניין של כל אחד מן הפעלים.

❖ כָּמַה - _____

❖ הָאָבֶס - _____

❖ גָּרְשׁוּ - _____

❖ מְתַעֵשׂ - _____

הנמכת תנועה

באילו מן שמות הפועל חלה הנמכת תנועה?

❖ לְשַׁבֵּת

❖ לְרַנֵּשׁת

❖ לְדַעַת

❖ לְגַעַת

מילים שוות משקל

❖ לכל אחת מן המילים שלפניכם כתוב מילה שוות משקל שלא חל בה שינוי.

מְעַרְבוֹת

לְהוֹכִיחַ

לְהַחֲשִׁיב

עֲשֵׂיָהּ

ניקוד להגייה תקינה

לפניך **שלושה** זוגות של משפטים, ובהם צורות מודגשות. השלם את הניקוד החסר בצורה המקבילה שיש בה עיצור גרוני.

❖ הוא שם לב לכל **פְּרֵט**.

בעת הכנת הסלט נוצר באצבעי **חֶתֶךְ** מדמם. (מדוע **אֵא קִיִּיט** חֶתֶךְ **בִּמְאֻצִּי?**)

❖ אפיתי עוגת יום הולדת, ובה ארבע **שְׂכָבוֹת**. (היחידה – **שְׂכָבָה**)

השוויתי מחירים אצל מספר **חֶבְרוֹת**. (היחידה – **חֶבְרָה**)

❖ בגלל לחץ הזמן הלימוד היה מהיר ו**שְׂטָחִי**. (היחיד – **שְׂטַח**)

88 באופן חד **פְּעָמִי** הגענו לבחינה ללא הכנה מספקת. (היחיד – **פְּעָם**)

תקינות

לפניך משפטים, ובכל אחד מהם שתי צורות מודגשות.
בחר בצורה התקינה מבין שתי הצורות המודגשות.

❖ טענה זו **מְגַחֶכֶת** / **מְגַחֶכֶת** למדי.

❖ לכן היא **מְפַרֶכֶת** / **מְפַרֶכֶת** מיסודה.

❖ הבדיקה ה**צְבִיעָה** / ה**צְבִיעָה** על ליקוי בתהליך.

❖ יש למלא פרטים בטפסים ה**מִיעָדִים** / **מִיעָדִים** לכך.

תקינות ודו משמעות

לפניך משפט:

ראשית, **בְּרָרוּ** את הפרטים הרלוונטיים!

❖ כיצד יש להגות את צורת העבר בגוף נסתר של הפועל **בְּרָרוּ** ?

בחר בתשובה הנכונה: **בִּירָר** / **בִּירָר**

❖ בהקשר אחר - שבץ במשפט את המילה **בְּרָרוּ** כשהיא בזמן עבר.

תקינות

לפניך משפטים, ובכל אחד מהם שתי צורות מודגשות.
בחר בצורה התקינה מבין שתי הצורות המודגשות.

❖ צילומים מן השטח משמשים ל**תעוד** / **תעוד** של אירועים.

❖ ה**מחלף** / **מחלף** החדש הולך ונבנה בימים אלה.

❖ תלמיד ש**נכשל** / **נכשל** זקוק לעידוד רב.

❖ ה**צענו** / **הצענו** לתלמידים לבחור במסלול המתאים להם.

תודה

על ההקשבה!